

JÓN SAMSONARSON

ÚR GRÆNLENDINGA RÍMUM

Í *AM 770c 4to* þ, bl. 11, skýrir Árni Magnússon frá *Grænlandinga rímum* sem ort hafi Jón Guðmundsson í Rauðseyjum á Breiðafirði. Að sögn Árna voru fyrstu tvær rímurnar um sigling Martins Frobishers til Grænlands, en alls töldust rímurnar hafa verið sex eða átta. (Sjá hér á undan, bls. 232.) Af orðalagi má ráða að rímurnar voru Árna ekki tiltækar, og hefur hann að einhverju leyti stuðst við sögn annarra. Jafnvel kynni að mega leggja það í orð Árna að hann hafi talið óvíst að rímurnar væru lengur til. Á hinn bóginn er erfitt að rengja það að Jón í Rauðseyjum hafi ort rímur um grænensk efni, og er ólíklegt að fólk á uppvaxtarárum Árna vestur í Hvammi í Hvammssveit hafi ekki farið nærri um það hverjar rímur lágu eftir Jón í Rauðseyjum, sem var á sínum tíma eitt helsta skáld þar fyrir vestan. Ekki eru samt Grænlandinga rímur taldar með öðrum rímum Jóns í rímnaskrá, svo að kunnugt sé, og bendir það til þess að þær hafi lengi verið fágætar. Þó eru líkur til þess að brot úr Grænlandinga rímum hafi varðveist í safni Árna Magnússonar.

AM 152 8vo er handrit sem hefur að geyma kvæði, sálma og rímur, trúlega skrifað á síðari hluta 17. aldar, og er illa farið. Víða vantar í, og sumt er í brotum. Meðal nafna sem fyrir koma í handritinu er *Hildibrandur Jónsson*, og er hann sonarsonur Jóns Guðmundssonar í Rauðseyjum að því er Páll Eggert Ólason telur (Menn og menntir IV, 1926, bls. 700). Hildibrandur bjó í Rauðseyjum, sagður 49 ára í Mannatali 1703 (bls. 153). Í fjórða hluta handritsins, eins og því hefur verið raðað saman, eru rímnabrot, og eru þau talin upp í skrá Kálunds um handrit í Árnasafni (II, bls. 418), að því fráskildu að láðst hefur að geta þar um rímnabrot sem er á bl. 53 og 54. Á spássíu neðan við texta á bl. 53r stendur með hendi Jóns Sigurðssonar forseta: “Frobishers rímur. 1. ríma.” Sama heiti rímnanna er með hendi Jóns á blaði sem legið hefur utan um rímnabrotin. Í brotinu sem hefst efst á bl. 53r er sagt frá siglingu Martins Frobishers um Norðurhög 1577, og hafa rím-

urnar verið nefndar eftir því *Frobishers rímur*, en óvíst er að þetta nafn sé eldra en frá dögum Jóns Sigurðssonar. Miklu sennilegra er að rímnabrotið sé úr upphafi *Grænlandinga rímna*, sem Árni Magnússon segir frá, eftir Jón Guðmundsson í Rauðseyjum. Til þess bendir einnig uppruni handritsins.

Í *JS 403 4to*, bls. 602, hefur Jón Sigurðsson skrifað upphaf rímnabrotsins og niðurlag eftir 152, og lætur hann þess getið að ef til vill vanti nokkuð af upphafi rímunnar. Það er þó eins og fram kemur af orðum Jóns óvíst.

Eftir lýsingu Jóns í 403 er farið í Rímnatali I, bls. 155, þar sem rímnanna er getið undir nafninu *Frobisher*.

Efni Grænlandinga rímna er komið úr Grænlandskroníku Lyschanders, sem var prentuð í Kaupmannahöfn 1608. Enskar lýsingar á ferðum Martins Frobishers, sem prentaðar eru í *The Principal Navigations Voyages Traffiques and Discoveries . . . By Richard Hakluyt, VII, 1904*, bls. 204–375, eru ólíkari rímunum að efni en danska rímkroníkan, eftir því sem samanburði verður komið við. Ekki fer þó frásögn Lyschanders og efni rímnabrotsins saman að öllu leyti, og hefur höfundur rímnanna sýnilega stuðst við nokkuð stytta og frjálslega íslenska lausamálsþýðingu af dönsku kroníkunni. Rímnahöfundur hefur þó einnig hagrætt efninu og fært í stílinn, losað sig við málalengingar sem síður hentuðu í rímnafrásögn, en aukið annað.

Til glöggvunar á afstöðu rímunnar til danska kvæðisins og þýðingarinnar íslensku er hér tekinn upp kafli sem svarar til síðasta hluta rímnabrotsins. Danski kaflinn er úr útgáfu rímkroníkkunnar 1608, bl. Mij–Mij, en íslenska þýðingin er tekin eftir *AM 568 4to* 22 bl. 15r, 12. kap. annarrar bókar. Handritið er skert á jöðrum, og er textinn hér fylltur eftir *AM 779b 4to* bl. 23v–24r. Þessi þýðing er einnig í *AM 779a 4to* og *AM 779c 4to IV* og *V*, en samband handrita hefur ekki verið kannað. (Sjá skrá Kálunds um handrit í Árnasafni II, bls. 199–200.) Önnur þýðing íslensk er í *AM 779c 4to*, eignuð Jóni Ólafssyni Indíafara, og einnig í *Lbs. 150 4to*.

Kaflinn úr danska kvæðinu er á þessa leið:

Der kom paa Klippen saa vildde Mend/
Som alldrig nogen tilforn haffde kend/
De brugte saa vnderlig fore.
De nicked oc bucked met anddet slig Spill/

Dend Høffuitzmand bød dem Venligen til/
 Om de hannem bje tore.
 Hand lagde dem frem vdaff sit Gods/
 Knjffue oc Speyel/ oc anddet der hoss/
 Mand tenckte dem skuldde vell houffue.
 Tegned oc vjste vaar Vænlig oc bljd/
 De skuldde kun friligen komme djd/
 De vildde dem holdde god louffue.
 De saae det vaar saa broget oc smuct/
 De huldde sig til/ stoe dog paa fluct/
 Om nogen Mand vildde sig røre.
 Huad mand dennem bød/ de tegnedt dær ved/
 Mand skuldde det lægge paa Jorden need/
 De vildde ey hendde det føre.
 Vaar det/ dem lysted: de toge det hen/
 Och lagde saa noget aff deris igen/
 Saa motte huer lade sig nøye.
 De duælde ey længe/ men huld' sig der fra/
 Der' Vænskab de torde ey lide paa/
 Men vildde det først forsøge.
 Der de fornam det var i der' Acht/
 At tage aff Folcket met Vold oc Macht/
 De lode sig ey fortryde.
 Men samldis i hobe oc komme hær for/
 Och gjorde dend Værn dem mulig vor/
 Met Slygger at kaste oc skyde.
 Saa greeff da disse/ der' Bøsser i hand/
 Da motte dend vildde oc nøgen Mand/
 Fra dennem til Fiældden rømme.
 Huer vared sig sictig oc kom der fra/
 Dog monne mand der tho Fangger faa/
 Som sig lode noget forsømme:
 Dend ene vaar slinddig/ oc varede paa/
 Met listige Fund kom hand dem fra/
 Den andden loed de bær' Vare.
 Saa saae Forbisser sig om i Vraa/
 Om Landdet det kundde oc noget formaa/
 Betale slig wmag oc Fare.
 Och fandt vnder Fiældden en Malm oc grud
 Der haffde en Guld oc Sølffue hud/
 Som faldt hannem væl i øye/
 Hand holdt sig der fra til Skibben igen/
 Forkyndde dend Tidend/ oc lagde der hen/
 Dend Rigdom oc Guld at søge.

Texti íslensku þýðingarinnar er þannig:

[Þá hlupu frammi ä bið]rgenn menn ad skipenu, enn hófdu þo ej skiliannligt M[äl, helldur bendtu t]il sem þeir villdu koma þeim J land, hófudsmadurinn lagde firer [þá af sijnu] göttse, kramvóru, knijfa speigla og annad slijkt sem h[ann mei]ntte þeim þarfligt, teijknnadj þeim og bentj til sijn ad koma, enn þeir [voru] athugasamer og adhuguler, huad sem menn ad þeim riettu, benttu [þeir ad] menn skilldu a Jórd Nijdur leggia, og það þa gijrntj toku þeir og lógdu suo N[o]ckud Nærrj læge apttur j stadinn, enn eckj villdu þeir Nærrj ganga, flijdu sijdann j burtt, og komu Apttur storum flockum samann, med bogum og slóngum og giordu so mikid ahlauf sem gatu, enn hijner toku þa til sinna varnna og er þeir fornumu bissur og suerd, enn voru Naktter og litt til buner, firer þui fludu þeir til fialla og sinna fijsnna. þesse Marteiyrnn sa og gaumgiæfde vija huad þar til landsnijtia være og fann vmm sijder bædj gull og silfur malmm, þetta þocknadist honum vel og for so til skips og kunngiordj þesse tijdinde . . .

Í rímunni er herbúnaði öllum lýst nákvæmar en gert er í kroníkunni og teygt úr bardagalýsingu. Siglingunni er gerð góð skil og rækilega sagt frá sjóhrakningum. Aðdragandinn um meykónginn á Englandi og skipasmíðina er aukinn frá því sem var í danska kvæðinu og þýðingunni íslensku, og allt er gert sögulegra en efni stóðu til. Frobisher er lýst sem vopnglöðum bardagamanni. Kenningar eru í samræmi við þetta, og setur það svip á rímuna, sem fær nokkurt yfirbragð riddarasögu, þótt efni sé tekið að heita má úr samtímanum. Í Grænlandinga rímum hefur verið nýstárlegt efnisval, og eru þær að þessu leyti sambærilegar við *Skotlands rímur* séra Einars Guðmundssonar frá Stað á Reykjanesi, en efnistökin eru gamalkunn. Athyglisvert er hvernig rímnaskáldið fellir nýtt söguefni að gamalli skáldskaparhefð.

<i>AM 152 8vo</i>	1 Sneckiann oms i snegdu bil	53r
<i>IV bl. 53–54:</i>	þo sneidd sie s[om]ja
duals er komenn a drafnar hil
med druckinn [oma].	
	2 Þatturinn bidi mid(i)ungs mior
hia *menia *gierdum
vm grennlending(a) boluers bior
nv blanda verdum.	
	3 Marteiyrn hiet sa stijfði sterkur
stiriar felldi	

1.1 snegdu] *skr.* snegdu.

2.2 menia] *skr.* meinia. gierdum] giredum *hndr.*

- a einglandi var madurin merkur
i meijkongs velldi.
- 4 Elisabet hlad grund hiet
sem haudri stjrði
med rausnum pridast ríjkid liet
og recka hjrði.
- 5 Marteirn þessi miog var slijngur
i malma safni
Forbissar hiet einglendingur
ad odru nafni.
- 6 Var honum kún(n)ug vija leid
vm vatna heima
longum hafdi hann latid skeid
a lodrid sueima.
- 7 Vm obigdir eijar og lond
hann æddi vija
þar þuj íafnann bloduga rond
þar beniar suida.
- 8 Þo longum hefði hann lægis hest
a lodrid hrúnndid
grenland var honum girndinn mest
ad giæti hann fúndid.
- 9 Var honum sagt ad silfur (og) gull
med saudúngs romi
væri þar nog enn vopna vll
þad virttist somi.
- 10 Þar fi(r)er vill hann þangad ga
med þornna lúndum
þo hætta stor og billgia bla
þad banni stundum.
- 11 Meijkonginum leist mæta rad
hans *mann doms hijggia
þui *liet skip a þoska lad
firer þegnnenn biggia.
- 12 Til orustu buenn oll voru riett
med ongu tali

5.3 Forbissar] er með litlu f-i í hndr.

11.2 mann] manns hndr. 3 liet] skr. leit.

- giorvoll ofann i sio mal sett
af seigu stali.
- 13 Þa búenn var sierhuer bussann stor 53v
a brimla haller
Marteirn geck a mæfels jor
<og> menn hans aller.
- 14 Bissur skotvopnn bitúrlig suerd
med bolvers klædum
þa vorú nog j þeirra ferd
a þoska hædum.
- 15 Ijtar hala upp ackerenn bratt
og alltt til búá
seglinn vinda ad hunum hatt
af hofnnum snúa.
- 16 Kari tekur ad kueda uid raust
a kembings miri
j vodernar blies hann valla laust
enn veifar stijri.
- 17 Til vt nordurs ijtar þadann
ættar hallda
húesser storma glaúm med gladann
greniar allda.
- 18 Stúndum moti stormurinn blies
med sterkum hliodum
ognnenn ox vm fiska fles
suo fel(m)tt(r)ar þiodum.
- 19 Hafijs lijka hitta dijrrinn
hliesinns gamla
af honum var þakinn mialldúrs mirinn
martt vill *hamla.
- 20 Gnijrinn lop(t)sins giorist eij linur
glijann brosti
hagl og snior aholddum dinur
med hordu frosti.
- 21 Hingad <og> þangad hrocktust skip
j hættum stormi

- húorgi land þo saú i suip
af sioar ormi.
- 22 Ijsinn stor a skeidum skall
suo skridúr j sudum
vedrid huesti glijann gall
enn glimur i vdum.
- 23 Vodaligt hreggid *virða nisti
voknar krúna
stor var neid enn stormurinn hristi
streingi snuna.
- 24 Væta og *kulldinn vaxa tok
þuj vikna traudir
vikurnar sex sem birttir bok
þeir bidu þær naudir.
- 25 Það mest gladdi þegna súeit 54r
i þraúta ijm
ad albiartt var a ranar reit
vm rauda grimv.
- 26 Gatu þeir alltt það gella sied
sem giarnann villdu
aptur og fram vm brimla bed
þeim billg(i)ur filldu.
- 27 Enn kom þar ad ijsinn stor
fra ijtum rekur
reid var allða rumur sior
þuj rignna tekur.
- 28 Huitalaudur a hefrings brautum
hrúndi stíj
atta daganna vmdi j skautum
ijgners hlijj.
- 29 *Osludu dijirinn þiliu þratt
j pickum vdum

23.1 virða] vda og er-band á milli v og d.

24.1 kulldinn] skr. kaulldinn.

28.2 hrúndi] virðist vera afbrigðileg þátíðarmynd af hrinda, nema fallið hafi niður orð í hndr., t. d. hrúndi (um) stíj.

29.1 Osludu] olsudu hndr.

- bilúr a stofnum hrigtir hatt
j hordum sudum.
- 30 Garpar villdu giarnann land
med *geislum brúna
sia suo húerfi gliju grand
fra gollttum huna.
- 31 Land fi(r)er stafni síjdann sia
af siafar húndi
ætludu lider afrika
þad eflaust mundi.
- 32 Brast su otlún laufa lúnd
eg lioda hid rietta
þuj obigdir af grenlands grúnd
voru gilldar þetta.
- 33 Sia þeir hamra hola og fioll
vm haudrid kallda
ofærtt var af vfa holl
þar vpp ad hallda.
- 34 Lidir suo ad landi ga
enn liettir kuida
hofnn þo ongua seggir sia
nie sanda frida.
- 35 Hittu vm sidir væna vijk
og varpa vt fleinum
seglinn fella enn sueitinn rijk
þa suiptist meinum.
- 36 Fram a biorginn folk orijrtt
ad flaustrum vendi
enn mal þess einginn skilldi skjirtt
hia skioma *bendi.
- 37 Koppum benttu ad koma a land
af kollgu|vognum 54v
Marteirn geck þar sialfur a sand
med sijnum brognum.

30.2 geislum] geilsum *hndr.*

31.3 afrika] America *kronika Lyschanders*; og meinttu þad Americam 568.

36.4 bendi] bendir *hndr.*

- 38 Af sijnu gossi ijfrid ott
fi(r)er ijta logdu
hniþfa og *speigla skip menn skiott
það skast til hofðu.
- 39 Teiknuðu hinum að taka með sier
og til sijn ganga
það þeir villdu og þarflegt er
fi(r)er þunda spanga.
- 40 Athugasamir eru j lúnd
og að sier hijggja
enn virðum liennttu að varpa a grúnd
þuj villdu þiggja.
- 41 Ganing sinn af gossi seggia
giora þeir fanga
enn a moti laún þar leggia
litt nær ganga.
- 42 Sijðann hlaupa burttu bratt
til bigða sinna
komu suo aptur gedid var gratt
til garpa hinna.
- 43 Otoluligann muga man(n)s
þa Marteirn sier
j flokkum brúna fram til hans
þar flaustrid er.
- 44 Grenlendingar geisa og ga
að gorpum sniollum
boga og slongur bera þeir þa
með briniv trollum.
- 45 Streingur og vijrinn stúndi mior
við stíriar platu
Einskum giora þeir ahlaup stor
sem orkad gatu.
- 46 Hinir þa gripa *hræfar orm
og hilldar sueþa

38.1 sijnu] u *skr. líkt* o. 3 hniþfa] *skr. hñiþfa.* speigla] *speillga hndr.*

42.3 komu] u *skr. líkt* o.

46.1 Hinir] *skr. hiñir.* hræfar] *hærfrar hndr.*

- bunir að vekja branda storm
af bissum hleipa.
- 47 Virðar landz þegar vopnnenn sia
og varner hardar
fludu burttu fliott sem ma
j fílsni ijjardar.
- 48 Marteirn giætti morgu að
hinn menta bradi
reikar síjdann geims frá glad
a græna laðj.
- 49 Fann þar víjda fofnners vll
j fiollum inni
for til skips með goss og gull
og gladvært sinni.
- 50 Ijtum síjnum alltt ried tia
vm oltun sanna

47.1 vopnnenn] op leiðrétt, upphaflega skr. ar-band á eftir v-inu.

Stórir stafir eru settir í útgáfu í upphafi vísna, merkjum er sleppt á milli vísuorða og erindi eru tölusett, sem ekki er í handriti.

Í inngangi rímunnar leikur skáldið með söguna um dvergarnjöldinn, sem algengt var að fornu og nýju. (BKÞRímur, bls. 211 og 281–2. Einnig Rit Rímnafélagsins I, bls. 265.) Í kenningunni *snekkjan Óms* á trúlega að taka *Óms* sem hliðarmynd við *Óma*, eignarfall af *Ómi*, sem er gamalt Óðinsheiti. Önnur dæmi um þessa orðmynd eru m. a. *Óms eldur* um sverð (Olgeirs rímur XVIII.69) og *Óms flæði* (“Oft eg hrindi Fjalars fornu ferju hrói / ört í skyndi Óms á flæði, / ef yrpu vindur lénast næði.” Rímnatal I, bls. 122). Annar kostur er að lesa *snekkjan óms*, og væri kenningin þá hugsuð líkt og *orða skip* (“Það skal upphaf óðar míns / orða skips í stafni.” Reinalds rímur III.6. BKÞRímur, bls. 201), *mærðar bátur* (“Dreingir vilja Durnis mát / af dreggjum at fylla mærðar bát.” Konráðs rímur VII.3. “Ma eg ei ferma mærðar bat. af mælsku gædum.” Vilmundar rímur viðutan V.2), *nökkvinn ljóða* (Pontus rímur XXVII.1) eða *ljóða dugga* í Egils rímum Skalla-grímssonar eftir Jón Guðmundsson í Rauðseyjum (Stefán Karlsson, Gömul hljóðdvöl í ungum rímum. Íslenzk tunga V, bls. 16). Heldur er til lýta samhljómurinn við rímorðin *s[om]a* — [*oma*], sem eru að vísu að mestu leyti tilgáta! Betur færi *snekkjan *óðs*, en fram hjá orðinu *oms* verður ekki komist. Þannig stendur greinilega í handritinu.

Orðið *sneggða* kemur fyrir í fornum rímum og er skýrt sem öxi í Rímnaorðabók Finns Jónssonar. Samkvæmt því er *sneggða bylur* orustukenning, sem ekki á alls kostar vel við hér. Í Ormsbók Snorra-Eddu er *sneggða* talið með lastheitum um

konur, og eru sum þeirra tröllkonuheiti, svo sem skessa og syrpa. (Útg. Finns Jónssonar, 1924, bls. 107.) Í þessari merkingu virðist orðið *snegða* haft í Bellerofontis rímum, IV.60, fremur en það merki þar öxi, eins og talið er í skýringum við útgáfuna. (Rit Rímnafélagssins II, bls. 120 og 167.) Ef litið er á orðið sem tröllkonuheiti væri *snegðu bylur* kenning um hugann, sem er miklu tækilegra. Hins vegar segir Björn Halldórsson í Sauðlauksdal að *snegða* takist fyrir ljótt ókyrrlæti manna á faraldsfæti og *snegðulegur* kallist sá maður sem aldrei vilji kyrr vera og eiri illa annarra manna viðræðum. (Bibl. Arnam. XXIX, bls. 152.) En ekki verður séð að þessi merking gagni til skilnings á rímunni.

Algennt er að dvergaskipið, sem einnig er kennt við Óðin og jötna, er dregið á flot eða því er rennt af mærdarsandi úr þey tröllkonunnar út á dvergahaf; t. d. í Egils rímum Jóns í Rauðseyjum, 17.1: “Gínars fley úr Gríðar þey eg gjöri að leiða / út á Litars æginn breiða . . .” (Íslenzk tunga V, bls. 16.) Í Grænlandinga rímum stendur í *snegðu byl*, og er það sambærilegt við aðra vísu í Egils rímum Jóns, 34.1: “Geysi fús í Glettu byl / Gauts hin veika ferja / fyrst á Vestra flæðar hyl / hún flasar á millum skerja.” (Íslenzk tunga V, bls. 20.)

Dvals drafnar hylur getur verið skáldskapurinn: *drafnar hylur* er sjór, *Dvals* breytt úr *Dvalins*, eignarfall af dvergshetitinu *Dvalinn*. Orðmyndin er m. a. í Egils rímum Jóns í Rauðseyjum, *Dvals gjald* (Íslenzk tunga V, bls. 16) og *Dvals mar* (Íslenzk tunga V, bls. 19). Til að halda heilli mynd þyrfti þó að mega líta hér á *Dvals drafnar hyl* sem hafdjúpið sem kvæðasnekkjan siglir með *drukkin Óma*, skáldskaparmjóðinn; en ekki skal því haldið til streitu að þannig hafi endilega verið skilið.

Orðabáttur Fjölms er kenning um skáldskap í fornum rímum og líka *ræða Týs* og *mál Þjassa* (BKÞRímur, bls. 200), en einnig *báttur Durnis* (“Hér skal dreifa Durnis þátt.” Konráðs rímur VII.1). Hliðstæð kenning er *þáttur Miðjungs. Menja Gerður* er að sjálfsögðu kvenkenning, *Bölvers* (þ. e. Bölverks eða Óðins) *bjór* er skáldskapardrykkurinn eða sjálf ríman. Skáldið hverfur frá inngangi eða mansöng, sem reyndar er lítill, a. m. k. eins og ríman hefur geymst, og snýr sér að söguefninu.

Kenningar í rímunni eru einfaldar og flestar auðskildar. Efnið er sjóferð, og eins og að líkum lætur er drjúgur hluti kenninganna um sjó og skip:

Sjór: *vatna heimar* (6.2), *þorska láð* (11.3), *brimla hallir* (13.2), *þorska hæðir* (14.4), *kembings mýri* (16.2), *fiska fles* (18.3), *mjalduks mýri* (19.3), *Ránar reitur* (25.3), *brimla beður* (26.3), *hefrings brautir* (28.1; sjá BKÞRímur, bls. 107), *ufsa höll* (33.3). Tvívegis er sjórinn kallaður *löður* (6.4, 8.2), og einnig er talað um *hvítalöður* (28.1) á sjónum. Sbr. einnig það sem segir um *glýju* hér á eftir.

Skip: *lægis hestur* (8.1), *Mæfils jór* (13.3), *Hlés dýr* (19.1–2. *Hlésins gamla* er þannig í hndr., en e. t. v. á fremur að lesa í þremur orðum: *Hlés ins gamla*, *sjóar ormur* (21.4), *þilju dýr* (29.1), *húna göltur* (30.4), *sjávar hundur* (31.2), *kólgu vagn* (37.2), *geims glaður* (48.3). Heiti: *skeið* (6.3, 22.1), *flaustur* (36.2, 43.4).

Seglin eru kölluð *voðir* (16.3), en aldan heitir *bylgja* (10.3, 26.4), *alda* (17.4, 27.3), *úður* (22.4, 29.2).

Skáldið fær rímunni sögulegt svipmót og lýsir Marteini öðrum þræði sem fornkappa. Elisabet (1533–1603) er meykóngur í Englandi, og skipin sem hún

lætur byggja fyrir hann eru sett stáli ofan í sjómál til varnar. Kenningar eru um orustu, vopn og verjur að fornum hætti:

Orusta: *málma safn* (5.2), *branda stormur* (46.3).

Vopn: *brynju tröll* (44.4), *hrævar ormur* (46.1).

Brynja: *styrjar feldur* (3.2), *Bölvvers klæði* (14.2), *styrjar pláta* (45.2); *pláta eitt sér gat merkt brynja* (Rímnaorðabók Finns Jónssonar, bls. 289).

Hjálmur: *Hildar sveipar* (46.2).

Skjöldur heitir: *rönd* (7.3).

Einnig eru í rímum nokkrar mankenningar:

Karl: *vopna Ullur* (9.3), *þorna lundur* (10.2), *laufa lundur* (32.1), *skjóma bendir* (36.4), *þundur spanga* (39.4). Oftar eru notuð skáldleg heiti: *bragnar* (37.4), *garpur* (30.1, 42.4, 44.2), *höldur* (20.3), *kappi* (37.1), *lýðir* (31.3, 34.1), *rekkur* (4.4), *seggur* (34.3, 41.1), *sveit* (35.3), *virðar* (23.1, 40.3, 47.1), *ýtar* (15.1, 17.1, 27.2, 38.2, 50.1), *þegn* (11.4, 25.1), *þjóðir* (18.4).

Kona: *menja Gerður* (2.2), *hlaðgrund* (4.1).

Aðrar kenningar eru fáar. Gull er kennt *sauðungs rómur* (9.2) og *Fofnirs ull* (49.1). Sauðungur er gamalt jötunheiti í rímum (Rímnaorðabók Finns Jónssonar, bls. 310), en Fofnir (eða Fófnir) er drekinn Fáfnir. Augu eru *geislar brúna* (30.2). *Prauta íma* (25.2) um sjóhrakningana er kenning sambærileg t. d. við kenninguna *sútar íma* í gömlum rímum (Mágus rímur V.46). Sérkennileg er kenningin *ígnirs* (eða *ígnirs*) *hlýri* (28.4), sem virðist höfð um vindinn. Hér ætti kenniorðið líklega að merkja *eldur*, sbr. í fornum rímum *bróðir loga* (BKÞRímur, bls. 113), og er spurning hvort þar er ekki á ferðum latneska orðið *ignis* í íslenskri mynd.

Skáldleg heiti önnur en þau sem hafa verið nefnd eru *benjar* (7.4) um sár, *kári* (16.1) um storminn sem er persónugerður í vísunni, *gríma* (25.4) um nóttina, *hauður* (4.2, 33.2) og *láð* (48.4) um land.

Af öðrum einstökum orðum skulu einungis nefnd: *Hýra* (4.4), gera hýran, hýrga, gleðja; sbr. í Fjölmóði Jóns Guðmundssonar lærða: "Hafða eg skipmenn / hýrt velflesta." (Safn V.3, bls. 71, 287. er.) *Bússa* (13.1), skip; m. a. í gömlum rímum. (Rímnaorðabók Finns Jónssonar, bls. 50.) *Ætt* (17.2) haft um átt, sem var algengt í fornu máli. *Glýja* (20.2, 22.3, 30.3) er m. a. þekkt úr veðurfarsmáli og er skýrt í Orðabók Menningarsjóðs sem *daufur þerrir*, (*þoku*)*slæða* (bls. 192), en einnig virðist mega nota orðið í skáldskap um sjó eða sjávardrif, og er talið að það sé afbökun úr fornu sjávarheiti *glýjuðr*; t. d. í Sveins rímum Múksssonar, XVII.6: "Lögd er glýja öldu ormi undir fótinn;" (Rit Rímnafélagsins I, bls. 180; sbr. einnig bls. 288). Annað dæmi er í kvæði sem eignað er Hallgrími Péturssyni: "Glýjan reis grá hart, / gnaf þá stormur hrylti, / öldu geys grimt margt / glæstum reiða spilti;" (Sálmar og kvæði II, 1890, bls. 363). *Gáningur* (41.1) er haft í rímum um það sem maður vill eða kys sér til handa. Í þeirri merkingu er orðið m. a. í Ósvalds sögu (í Reykjahólabók I, Ed. Arnar. A 15, bls. 82.8). Orðið er líka í Þorlákssbiblíu, 1644, Sam. II, 21.4: "og ecke helldr er vor ganingr ad nockur Madr sie drepenn af Jsrael." Í Guðbrandsbiblíu var þetta: "og ecke helldr vilium vier ad nockur Madr sie drepinn af Jsrael." (Dæmi úr Orðabók Háskólans. Sbr. einnig Íslenzkt fornbrefasafn XI, bls. 519, og XII, bls. 307.) Gerla er skr. *gella* (26.1), fylgdu er skr. og rímað *filldu* (26.4).

SKAMMSTAFANIR, STYTTINGAR OG ÚTGÁFUR

- Bibl. Arnam.:* *Bibliotheca Arnamagnæana*. I-. Hafnía 1941-.
- BKÞRímur:* Björn K. Þórólfsson. *Rímur fyrir 1600* . . . Safn Fræðafélagsins um Ísland og Íslendinga IX. Kaupmannahöfn 1934.
- Grænlandskronika Lyschanders:* Claus Christophersen Lyschander. *Den Grønlandske Chronica*. Kjöbenhavn 1608.
- Íslenzk tunga:* *Lingua Islandica. Íslenzk tunga*. Tímarit um íslenzka og almenna málfraði. 1.-6. árg. Reykjavík 1959-65.
- Íslenzkt fornbréfasafn:* *Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn* . . . I-. Kaupmannahöfn og Reykjavík 1857-.
- Konráðs rímur: Riddara-rímur*, efter handskrifterna utgifna af Theodor Wisén. Köpenhamn 1881.
- Mágus rímur: Rímnasafn* . . . ved Finnur Jónsson. I-II. Kjöbenhavn 1905-22.
- Manntal 1703: Manntal á Íslandi árið 1703*. Tekið að tilhlutun Árna Magnússonar og Páls Vídalín. Reykjavík 1924-47.
- Olgeirs rímur: Olgeirs rímur danska* eftir Guðmund Bergþórsson. I-II. Reykjavík 1947.
- Orðabók Menningarsjóðs: Íslenzk orðabók* handa skólum og almenningi. Ritstjóri: Árni Böðvarsson. Reykjavík 1963.
- Pontus rímur:* Pontus rímur eftir Magnús Jónsson prúða, Pétur Einarsson og síra Ólaf Halldórsson. Grímur M. Helgason bjó til prentunar. *Rit Rímnafélagsins* X. Reykjavík 1961.
- Reykjahólabók:* Reykjahólabók. Islandske helgenlegender. I-II. Udgivet af Agnete Loth. *Editiones Arnamagnæanæ*. Series A, vol. 15-16. Hafnía 1969-70.
- Rímnaorðabók Finns Jónssonar: Ordbog* . . . af Finnur Jónsson . . . Kjöbenhavn 1926-28.
- Rímnatal: Rímnatal*. I-II. Finnur Sigmundsson tók saman. Reykjavík 1966.
- Rit Rímnafélagsins: Rit Rímnafélagsins*. I-. Reykjavík 1948-.
- Safn: Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta* að fornu og nýju, gefið út af Hinu íslenzka bókmentafélagi. I-VI. Kaupmannahöfn og Reykjavík 1856-1939.
- Skotlands rímur: Skotlands rímur*. Icelandic Ballads on the Gowrie Conspiracy. Edited by W. A. Craigie. Oxford 1908.
- Skrá Kålundis um handrit í Árnasafni: Katalog over den Arnamagnæanske håndskriftsamling* . . . I-II. Kjöbenhavn 1889-94.
- Vilmundar rímur viðutan: Vilmundar rímur viðutan*. Ólafur Halldórsson bjó til prentunar. *Íslenzkar miðaldarímur* IV. Reykjavík 1975.